

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

LICENCĒTU DATORPROGRAMMU IZMANTOŠANAS REKOMENDĀCIJAS

Ievads

Informācijas sabiedrības attīstība nesaraunami ir saistīta gan ar datoru, gan datorprogrammu izmantošanu visplašākajā spektrā. Tomēr datorprogrammu izmantošanas juridiskie aspekti (licencēšana) ir ļoti sarežģīti un, lai palīdzētu tajos orientēties, ir tapušas šīs rekomendācijas.

Datorprogrammu aizsardzība ir noteikta gan ārējos, gan iekšējos normatīvajos aktos.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk tekstā – Ministrija) vērš organizāciju vadītāju un atbildīgo speciālistu uzmanību uz nepieciešamību organizācijas darbībā lietot tikai tiesiski iegūtas jeb licencētas datorprogrammas.

Latvijas Autortiesību likumā (4. pantā) ir paredzēta aizsardzība datorprogrammām kā vienam no autortiesību objektiem. Autortiesību īpašniekiem ir izņēmuma (ekskluzīvas) tiesības savus darbus (tai skaitā datorprogrammas) gan reproducēt, gan izplatīt, gan iznomāt, izīrēt vai patapināt (15. panta otrā daļa). Likums arī nosaka, kādas tiesības ir autoriem viņu tiesību pārkāpšanas gadījumā (69. pants), kā arī nosaka viņiem radītā zaudējuma un morālā kaitējuma atlīdzības aprēķināšanas kārtību (69.¹ pants).

2006.gada 19.jūlijā apstiprinātajā Ministru kabineta rīkojumā “*Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006. – 2013.gadam*” tika uzsvērta nepieciešamība attīstīt informācijas sabiedrību, it sevišķi e-pārvaldi, jo tas pozitīvi ietekmē valsts pārvaldes pakalpojumu kvalitāti un pieejamību, kā arī sekmē efektīvāku, ekonomiskāku, demokrātiskāku un atklātāku pārvaldes darbu.

Arī *Valdības rīcības plāns* paredz izstrādāt efektīvu intelektuālo īpašumu, tai skaitā autortiesību, aizsardzības mehānismu, iekļaujot šo mērķi plāna 12.2.punktā. Šī mehānisma ietvaros, saskaņā ar *Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas pamatnostādnēm 2013. – 2017.gadam* plānots noskaidrot, kādā apjomā valsts pārvaldes iestādēs tiek izmantotas datorprogrammas, kā tiek veikta to iegāde un pārvaldība.

VARAM veiktie pasākumi datorprogrammu izmantošanas uzlabošanai valsts un pašvaldību institūcijās.

Jau 2010.gadā Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) priekštece Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija veica datorprogrammu izmantošanas analīzi tiešās valsts pārvaldes iestādēs un sagatavoja informatīvo ziņojumu par datorprogrammu izmantošanas optimizācijas iespējām ministrijās¹.

¹ Informatīvais ziņojums par Microsoft infrastruktūras programmatūras izmantošanas un informācijas tehnoloģiju infrastruktūras optimizācijas iespējām ministrijās un to padotības iestādēs.
Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3354>

Šajā ziņojumā bija teikts, ka iestādēm, plānojot savas informāciju tehnoloģiju infrastruktūras attīstību vai veicot tās optimizāciju, finansiāli un tehnoloģiski ir jāizvērtē visi iespējami risinājumi un jānodrošina lietderīgākā risinājuma ieviešana un izmantošana.

VARAM E-pārvaldes departaments, savukārt, ir izstrādājis Informācijas sistēmu drošības pārbaudes vadlīnijas², kuru 14.6.punktā ir noteikti datoru programmatūras lietošanas ierobežojumi, uzdodot iestādēm kontrolēt, lai programmatūra tiktu izmantota atbilstoši noslēgtiem līgumiem un autortiesību dokumentiem, kā arī kontrolēt dc++, torrent utt. izmantošanu, lai novērstu nelegāla autordarbu izplatīšanu.

Vispārīgā informācija no BSA | The Software Alliance par datorprogrammu pirātismu

Vadošā datorprogrammu ražotāju tiesību galvenā aizstāve starptautiskajā tirgū - organizācija **BSA | The Software Alliance** ir sagatavojusi datus par datorprogrammu pirātismu un ar to nodarīto kaitējumu (tikai informatīviem mērķiem).

Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpšana negatīvi ietekmē katras valsts nacionālo kultūru un ekonomiku, kā arī kaitē tās starptautiskajam tēlam. Datorprogrammu prettiesiska izmantošana ir pirātisms. Tas būtiski samazina nodokļu ieņēmumus, negatīvi ietekmē nodarbinātības līmeni valstī, rada tiešus zaudējumus tiesību īpašniekiem, kā arī veido priekšnoteikumus negodīgai konkurencei attiecībā pret uzņēmumiem, kas lieto programmas likumīgi. Tas, savukārt rada nevienlīdzīgu nodokļu režīmu un sekmē ekonomikas „pelēkā” sektora palielināšanos.

Saskaņā ar jaunāko BSA veikto pētījumu, 2011. gadā datorprogrammu pirātisma koeficients Latvijā bija 54%. Jāpiezīmē, ka iepriekšējo piecu gadu laikā tas nemainīgi turējās 56% robežās. Ir aprēķināts, ka 2011. gadā pirātiski tika izplatītas datorprogrammas 32 miljonu dolāru vērtībā.

Rūpīga pieeja datorprogrammu resursu pārvaldībai ļauj izvairīties no ar vien plašāk izplatītiem riskiem, piemēram:

- Pieaugošai iespējai datorā iekļūt kaitnieciskajām vai spiegu programmām vai vīrusiem, kā arī pakļaut datorā esošos datus drošības riskiem
- Legālu iegādi apliecināšu dokumentu trūkumam, garantijas neesamībai
- Legāliem lietotājiem pieejamā produkta tehniskā atbalsta trūkumam
- Legāliem lietotājiem pieejamo programmas atjauninājumu trūkumam
- Nesaderības, datora aparatūras bojājumu, nestabilas datorsistēmas riskiem

***Par BSA:** BSA | The Software Alliance (www.bsa.org) ir datorprogrammu ražotāju tiesību galvenais aizstāvis visā pasaulē. Tā ir asociācija, kurā apvienojušies pasaules lielākie programmu ražotāji, un tie ik gadu iegulda miljardus dolāru, lai radītu jaunus datorprogrammu risinājumus, kas attīsta valstu ekonomiku un uzlabo mūsdienu dzīvi. Veicinot starpvaldību attiecības, stimulējot intelektuālā īpašuma aizsardzību un izglītojot, BSA paplašina digitālās pasaules apvēršņus un veido uzticību un pārliecinātību jaunajām tehnoloģijām, kas virza pasauli uz priekšu. Vairāk informācijas par datorprogrammu pirātismu jūs varat atrast BSA mājas lapā: www.bsa.org.*

Secinājumi

Ņemot vērā iepriekš minēto, VARAM aicina pārbaudīt jūsu organizācijā izmantoto datorprogrammu legalitāti un to atbilstību iegādātajām licencēm. Valsts un pašvaldību iestādēs būtu jāizveido sistēma, kā pilnvērtīgi un efektīvi iegādāties un pārvaldīt datorprogrammas, jānodrošina to finansiāla un administratīva kontrole.

²Informācijas sistēmu drošības pārbaudes vadlīnijas. Pieejamas: <http://www.varam.gov.lv/lat/publ/met/?doc=12954>

Datorprogrammu prettiesiskas vai nepareizas lietošanas rezultātā organizācijai var nākties gan legalizēt esošās programmas, gan maksāt tiesībsargājošo institūciju noteikto sodu, gan maksāt kompensāciju tiesību īpašniekiem. Šie izdevumi kopumā var vairākkārtīgi pārsniegt tās izmaksas, kuras būtu jātērē nepieciešamo licenču iegādei, ja darītu to savlaicīgi un atbilstoši LR tiesību normu noteikumiem.

Datorprogrammu pārvaldībai jābūt pareizai un efektīvai, lai izvairītos no tiesību normās paredzētajiem sodiem par autortiesību aizsardzības un grāmatvedības kārtības nosacījumu neievērošanu.

VARAM paļaujas uz jūsu atbildību, lai novērstu riskus, kas saistīti ar datorprogrammu nelegālu izmantošanu organizācijā, kas varētu novest pie neatgūstamiem zaudējumiem un varētu vairākkārtīgi pārsniegt izmaksas par licencētu datorprogrammu iegādi.

Jautājumu gadījumā lūdzam vērsties pie VARAM Elektroniskās pārvaldes departamenta Valsts informācijas sistēmu nodaļas vadītāja Aigara Laurinoviča (66016549, aigars.laurinovics@varam.gov.lv).